

10. Денисенко М. П., Колісниченко П.Т. Пріоритетні напрями посилення економічної безпеки. *Економіка і держава*. 2007. № 3. С. 31–35.

11. Дикань В. Л., Назаренко І. Л. Комплексна методика визначення рівня економічної безпеки, оцінки ризиків та ймовірності банкрутств підприємства : монографія. Харків : УкрДАЗТ, 2010. 142 с.

12. Козаченко А. В., Пономарев В. П., Ляшенко А. Н. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения : монографія. Київ : Лібра, 2003. 280 с.

13. Копчикова І.В. Внутрішній контроль у системі управління товарними втратами. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Економічні науки*. 2018. № 5 (100). С. 130-142.

14. Мізюк Б. М., Ящук В. І., Ноздріна Л. В. Економічна безпека підприємств ритейлу: оцінювання та механізм забезпечення : монографія. Львів: Львів. комерц. акад., 2012. 256 с.

УДК 336.72

Крупельницька І. Г., канд. екон. наук, доцент

ORSID: <https://orcid.org/0000-0002-9102-1928>

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ЛІКВІДНІСТЬ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ ТА БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ: ОЦІНКА ТА ОСОБЛИВОСТІ

У статті розкривається сутність, оцінка та особливості управління ліквідності комерційного банку та банківської системи. Зазначено і охарактеризовано основні критерії, що впливають на ліквідність банк і банківської системи в цілому. Розглянуто сучасний стан ліквідності банківської системи за матеріалами Нацбанку України.

Ключові слова: банк, баланс, ліквідність, коефіцієнти ліквідності, ліквідність комерційного банку

Постановка проблеми. Регулювання ліквідності банківської системи є

важливим для досягнення операційних цілей грошово-кредитної політики, зокрема утримання короткострокових міжбанківських ставок на рівні, близькому до ключової ставки Національного банку України (облікової ставки). Розуміння основних факторів, що впливають на ліквідність банківської системи, дозволяє кожному учаснику ринку більш виважено прогнозувати та управляти власною ліквідністю, мати об'єктивні орієнтири для планування своїх операцій на міжбанківському ринку та визначати оптимальну потребу в участі в регулятивних операціях, що проводяться НБУ. Раціональна поведінка учасників ринку ґрунтується на оперативному доступі до інформації, що характеризує ліквідність банківської системи, знижує ризик значних раптових коливань попиту та пропозиції на міжбанківському ринку і таким чином сприяє збалансуванню волатильності процентних ставок на ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інформація в розділі "Аналіз ліквідності банківської системи" призначена для забезпечення учасників ринку оперативними даними, що характеризують стан ліквідності банківської системи та чинники, які її змінюють, з метою прийняття рішень щодо власної поведінки на грошово-кредитному ринку. В Україні необхідним є аналіз показників ліквідності комерційних банків з метою запобігання їх банкрутства і для подальшої успішної діяльності з перспективами виходу на міжнародні ринки і тим самим підвищувати авторитет держави. Ця тема є досить актуальною, оскільки вона неодноразово розглядалась провідними вченими – економістами: О.Д. Вовчак, А.М. Карбовник, О.І. Копилюк, Л.Ф. Романенко, А. М. Мороз, А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало, І. Б. Івасів, О. А. Криклій, Д. О. Рябіченко, О. В. Деркач, Т. Т. Ковальчук, В. М. Кочетков, І. М. Лазепко, В. М. Малюков, О. В. Молчанов, М. І. Мирун, а також зарубіжні спеціалісти Едвін Дж. Долан, Тімоті У. Кох. Але слід зазначити, що водночас залишається не розкрито досить багато питань.

Мета статті - дослідження та подальше з'ясування, що таке банківська ліквідність, необхідність та значення ліквідних коштів для комерційного банку. Також проаналізувати теорію управління ліквідністю комерційного банку і вцілому банківської системи та визначити які заходи впливають на підвищення ліквідності та платоспроможності банків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «ліквідність комерційного банку» означає можливість банку своєчасно і повно забезпечувати виконання своїх боргових і фінансових зобов'язань перед усіма контрагентами, що визначається наявністю достатнього власного капіталу банку, оптимальним розміщенням і величиною коштів по статтях активу і пасиву балансу з урахуванням відповідних термінів [1, с. 67].

Кожен комерційний банк повинний самостійно забезпечувати підтримку своєї ліквідності на заданому рівні на основі як аналізу її стану, що складається на конкретні періоди часу, так і прогнозування результатів діяльності і проведення в наступному науково обгрунтованої економічної політики в області формування статутного капіталу, фондів спеціального призначення і резервів, залучення позикових коштів сторонніх організацій, здійснення активних кредитних операцій.

Таким чином, *ліквідність* комерційного банку - це можливість використовувати його активи в якості наявних коштів або швидко перетворювати їх в такі [2, с. 113].

Баланс вважається ліквідним, якщо його стан дозволяє за рахунок швидкої реалізації коштів по активу покривати термінові зобов'язання по пасиву.

На ліквідність балансу банку впливає структура його активів: чим більше частка першокласних ліквідних коштів у загальній сумі активів, тим вище ліквідність банку.

У міжнародній банківській практиці самою ліквідною частиною активів вважається касова готівка, під яким розуміються не тільки гроші в касі, але і кошти, що знаходяться на поточному рахунку даного кредитного інституту в Центральному банку [3].

Крім того, ліквідність банку залежить від ступеня ризику окремих активних операцій: чим більша частка високоризикових активів у балансі банку, тим нижче його ліквідність.

Ліквідність залежить також від структури пасивів балансу [4, с. 108].

Ліквідність балансу банку оцінюється за допомогою розрахунку

спеціальних показників, що відбивають співвідношення активів і пасивів, структуру активів. У міжнародній банківській практиці частіше усього в цих цілях використовуються коефіцієнти ліквідності.

На динаміку ліквідності або надлишку резервів впливають три чинники:

- придбання або втрата коштів у зв'язку зі збільшенням або зменшенням внесків;
- те ж у зв'язку зі зростанням або скороченням кредитів і/або інвестицій;
- збільшення або зменшення розміру обов'язкових резервів унаслідок зростання або скорочення внесків.

Основними якісними чинниками, що визначають ліквідність, є види залучених депозитів, їхні джерела і стабільність. Тому аналіз депозитної бази служить відправним моментом в аналізі ліквідності банку до підтримки його надійності.

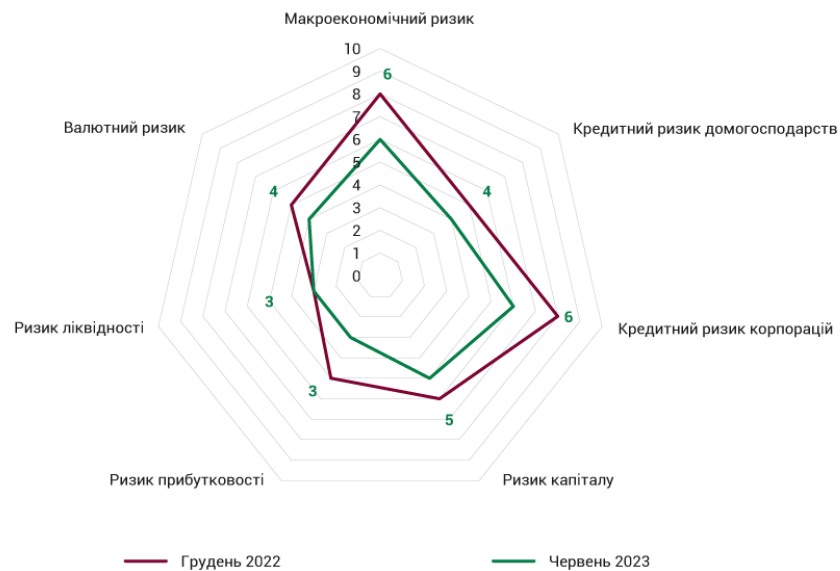
Повсякденна робота комерційного банку по управлінню ліквідністю спрямована на самозбереження банку, умовою якого виступає безперебійне виконання зобов'язань перед клієнтами.

При роботі з управління ліквідністю враховується комплекс чинників, що можна згрупувати в чотири основні групи:

- 1) випадкові і надзвичайні, що виникають у зв'язку з особливостями діяльності клієнтів банку;
- 2) сезонні, що мають відношення до виробництва і переробки сільськогосподарської продукції;
- 3) циклічні, що відтворюють коливання ділової активності;
- 4) довгострокові, що викликаються зрушеннями в споживанні, інвестиційному процесі, розвитком науково-технічного прогресу.

Для комерційного банку, як і будь-якого іншого підприємства, загальною основою ліквідності виступає забезпечення прибутковості виробничої діяльності (виконуваних операцій) [5, с. 77].

Нацбанк України в Звіті про фінансову стабільність (Червень 2023) зокрема, відмічає що ліквідність банківської системи не викликає занепокоєння [7].

<https://bank.gov.ua/ua/stability/report> [7]

Рисунок 1 – Карта ризиків фінансового сектору [7].

Коефіцієнти короткострокової ліквідності в 2023 році в середньому втричі перевищують мінімальні вимоги. Депозити домогосподарств у банках стабільні, а частка строкових депозитів почала зростати. Корпорації продовжують залучати кошти, тоді як частка кредитів рефінансування та зовнішніх запозичень у зобов'язаннях банків впала до мінімуму.

Обсяг корпоративних кредитів продовжує скорочуватися через слабкий попит: нові позики не покривають погашення вже виданих. Тим не менш, банки налаштовані оптимістично і очікують, що їх гривневий кредитний портфель зросте приблизно на 10% протягом року, в основному за рахунок кредитування за програмами державної підтримки.

Обсяг кредитів фізичним особам стабілізувався після різкого падіння через зростання попиту на карткові кредити для задоволення поточних потреб. Спорадичні сплески іпотечного кредитування надаються через урядову програму "Електронний дім", але фінансування є нестабільним. Невизначеність ще довго стримуватиме розвиток ринку нерухомості та іпотечного кредитування.

Песимістичний сценарій кредитних втрат не реалізувався, оскільки

економіка витримала вплив енергетичного терору. З початку повномасштабної війни банки зафіксували втрати майже 15% своїх портфелів на початку російського вторгнення. Цього року банки скоротили резерви після виявлення значних втрат за кредитними ризиками. Однак, враховуючи потенціал подальших втрат, загальні втрати портфелів, пов'язані з війною, становитимуть близько 20 %.

Незважаючи на втрати, пов'язані з війною, банки отримали прибутки минулого року, і прибутки зростатимуть у 2023 році. Завдяки високій процентній маржі банки легко впораються з можливим зниженням процентних ставок, тому ризики для прибутковості незначні. Операційна ефективність присутня в банках усіх класичних бізнес-моделей: корпоративні, приватні та універсальні банки.

Частка державних банків на ринку зростає, що характерно для кризових періодів. Питання приватизації державних банків повернеться на порядок денний у посткризовий період. Наразі головним питанням є оновлення їхніх стратегій з урахуванням триваючої невизначеності у сфері безпеки [9].

Висока прибутковість призвела до збільшення адекватності капіталу в секторі. Зараз вона вдвічі перевищує мінімальний рівень. Оцінка стійкості банків та банківського сектору, яку НБУ розпочав у квітні, має допомогти достовірно визначити ймовірні потреби банків у капіталі. Очікується, що основним джерелом накопичення капіталу буде прибуток фінансових установ.

Накопичений прибуток використовується для виконання відкладених та нових вимог до капіталу відповідно до європейських норм. Крім того, НБУ може оновити вимоги до банків щодо формування буферів капіталу на основі результатів оцінки їхньої стійкості. До виконання цих пріоритетних завдань обмеження на розподіл капіталу залишатиметься чинним.

НБУ поступово відновить вимоги до оцінки кредитного ризику, які були тимчасово послаблені на початку війни. На основі результатів оцінки стійкості банків НБУ вирішить, чи варто згортати подальші тимчасові послаблення.

Найближчим часом НБУ зосередиться на впровадженні оновленої

структури регулятивного капіталу, оновлених підходів до визначення вагових коефіцієнтів ризику за окремими видами активів, нормативів левериджу, лімітів на значні кредитні ризики та стандарти розкриття інформації. НБУ також розробляє низку нових пруденційних вимог для небанківського ринку, зокрема для страхового сегменту. Наприклад, з початку наступного року набудуть чинності нові вимоги до платоспроможності страховиків.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, ми розглянули суть і основні критерії банківського управління ліквідністю, що складається в гнучкому сполученні протилежних вимог загальної і специфічної ліквідності. Цільова функція управління ліквідністю комерційним банком і банківською системою полягає в максимізації прибутку при обов'язковому дотриманні встановлюваних і обумовлених економічних нормативів.

Дослідження Звіту про фінансовий стан, що оприлюднив Нацбанк, дає впевненість, щодо стійкості банківської системи, її відновлення та стабільне повільне зростання ліквідності, попри військовий стан в Україні. Ми маємо унікальний шанс - продовжувати дослідження ліквідності в складних умовах військового часу.

Список використаних джерел:

1. Адамик Б. П. Національний банк і грошово-кредитна політика: Навчальний посібник. Тернопіль: Карт-бланш, 2012.
2. Максимів Ю.В., Якубів В.М., Пилипів Н.І., П'ятничук І.Д., Гориславець П.А. Переосмислення суті управлінського обліку в контексті досягнення цілей сталого розвитку. *Фінанси України*. 2023. № 1. 117-128с. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2023.01.117>
3. Копчикова І.В. Технологія реалізації та облік міжбанківських розрахунків. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 30. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/615/589>
4. Гладких Д. Аналіз структури доходів і витрат банків України за підсумками 2022р. *Вісник НБУ*. – 2023 - № 4
5. Дмитрієва О.А. Оптимізація депозитної діяльності банку.- // *Фінанси України*, 2004.- № 5.

6. Економічна енциклопедія: У трьох томах / Відп. ред. С. В. Мочерний. Київ. Академія, 2000.864с.

7. Звіт про фінансову стабільність. НБУ Чевень 2023. 53с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2023-H1.pdf?v=4

8. Лобачева І.Ф. Аналіз кредитного портфелю банківської установи Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України: Збірник наукових праць VII Міжнародної науково-практичної конференції. Вінниця, 5-7 червня 2019 р. Вінниця: Центр навчально-методичних видань ВТЕІ КНТЕУ, 2020. Ч. 2. С. 98-111.

УДК 657

Кудирко О. М., канд. екон. наук, доцент

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5090-1208>

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ НА ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

У статті розглянуто питання особливостей внутрішнього контролю наркотичних засобів у аптеках. Надано поетапне планування його проведення задля забезпечення якісної ревізії та недопущення фактів нестачі, недотримання умов зберігання та інших важливих питань. Торговельні підприємства в Україні відіграють ключову роль, адже саме вони пропонують покупцям весь спектр товарів та продуктів для їх подальшого споживання та використання у житті. Особливим видом торговельного підприємства є фармацевтичне, оскільки під час проведення діяльності у цій галузі слід приділяти велику увагу усім товарам. Важливо вести чіткий облік усіх препаратів та обладнання, що належить до продажу, а також документів, з якими вони поступили у торговельну точку, контролювати умови збереження, здійснювати ревізію якості та терміну зберігання. Особливої уваги потребують наркотичні засоби, які повинні мати специфічні умови продажу,